

TELEVİZYONUN YARATTIĞI ETKİNİN NEDENİ: ANLIK-ETKİLİ GÖRÜNTÜ

Hakan Uğurlu*

Özet: Turetzky televizyonun insan için ne anlam ifade ettiğini ve bu aracın insanlar üzerindeki etkilerini sorgulayabilmek için Anlık-Etkili Görüntü (Impulse Image) kavramından yola çıkarak sonuca gitmeyi amaçlamıştır. Anlık-Etkili Görüntü (Impulse Image) kavramını televizyon üzerinde araştırırken, bu kavramı ilk olarak ortaya koyarak sinemadaki yansımalarını inceleyen Deleuz'un görüşlerini kaynak olarak almıştır. Deleuz bu kavramı ortaya koyarken ilk çağ düşünürlerinden Empedokles'in dört unsurunu sanat kavramı içinde yorumlayarak önce yazın sanatında bunu irdelemiş daha sonra da bunu sinemada Anlık-Etkili Görüntü (Impulse Image) kavramı çerçevesinde ele almıştır. Turetzky de bu dört unsuru televizyon kavramında yorumlayarak Anlık-Etkili Görüntüyü (Impulse Image) bu aracın çerçevesinde ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: Sinema, Televizyon, Anlık-Etkili Görüntü, Deleuz

THE REASON OF TELEVISION'S EFFECT: IMPULSE IMAGE

Abstract: To question what television means for mankind and the medium's effect on people, Tretzky has started with "Impulse Image" concept to obtain a result. While searcng the "Impulse Image" concept on television, he has taken the ideas of Deleuz, as a starting point, who has developed the concept and searched the reflection on cinema. While developing the term, Deleuz has interpreted "Empedokles" (who is an antiquity thinker) four elements in art concept and researched it firstly at literature and than studied in cinema, along with "Impulse Image" concept. What Turetzky has done is to interpret these four elements within television concept and explain the "Impulse Image" within this medium's frame.

Keywords: Cinema, Television, Impulse Image, Deleuz

* Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Yrd. Doç. Dr.

TELEVİZYONUN YARATTIĞI ETKİNİN NEDENİ: ANLIK-ETKİLİ GÖRÜNTÜ (IMPULSE IMAGE)

Günümüzde televizyonun etkileri konusunda birçok söz söylenmiştir. Bu etkinin insan davranışları üzerinde ne şekilde değişiklikler yarattığı konusunda araştırmalar yapılmış ve değişik tezler öne sürülmüştür. Ama genel olarak bu etkinin olumsuz yönde olduğu konusunda bir fikir birliği sağlanmıştır. Böyle bir etkinin varlığı kabul edilmesine rağmen, televizyonun bu etkiyi nasıl oluşturduğu konusunda bir belirsizlik vardır. Yapılan araştırmalar televizyonun bu etkiyi oluşturmasında birden fazla ögenin etken olduğunu göstermiştir.

Philip Turetzky bu etkiyi yapan ögeyi görüntü boyutunda değerlendirerek, bu görüntüyü terim olarak sinemada var olan Anlık-Etkili Görüntü (impulse image) olarak tanımlamış, fakat kavram olarak bu terime başka anlamlar yüklemiştir (Turetzky, 1993:s.103-127). Bu yüzden sinemadaki Anlık-Etkili Görüntü kavramının kavranılması televizyondaki anlamının kavranılmasına yardımcı olacaktır.

Anlık-Etkili Görüntü (Impulse Image) kavramını ilk olarak Gilles Deleuze gündeme getirmiştir. Deleuze bu kavramın sinemadaki karşılığını bulabilmek için dayanak noktası olarak Yunanlı düşünür Empedokles'i kabul etmiştir. Empedokles'e göre bütün madde dört temel unsur ya da her şeyin kökü olan ateş, hava, su ve topraktan oluşmuştur. Hiçbir şey yok olmuyor ya da yoktan var olmuyordur. Maddeler yalnızca temel unsurların oranına göre birbirine dönüşmüştür. Herakleitos gibi Empedokles de Sevgi (philia) ve Kavga'nın (neikos) etkileşiminin dört unsuru bir araya getirdiğine ya da birbirinden ayırdığına inanmaktadır. Kavga bu unsurlardan her birinin ötekilerden ayrılmasını sağlarken, sevgi unsurları birbirlerine karıştırmaktadır. Gerçek dünya bu iki güçten hiçbirinin tek başına egemen olmadığı bir aşamadır. Başlangıçta sevgi egemenken dört unsur birbirine karışmış durumdadır. Ama evrenin oluşumu sırasında kavga ortaya çıkmış hava, ateş, toprak ve suyu birbirinden ayırmıştır. Ardından dört unsur yeniden belirli yerlerde değişik oranlarda bir araya gelmiştir (Ana Britanica, 1986: s. 166).

Empedokles'den yola çıkan Deleuze'e göre de toplum hayatında da çeşitli unsurlar vardır. Bunlar insan hayatına şekiller vermektedir. Bu unsurların ne şekilde etkileşim içersine gireceğine aşk ve nefret duyguları etken olacaktır. Bu duygular her zaman birbiriyle savaş halindedirler. Toplumlarda nefret egemen olduğunda insanı insan yapan değerler ayrılırken, sevginin başat olduğu dönemlerde her şey birlik içindedir. Bütün bu olanlar doğal bir çevrede rastlantısal bir şekilde meydana gelmektedir.

Sinema her ne kadar görsel bir sanat olsa da anlatım olarak yazın sanatına yakın olmuştur. Bu yüzden Deleuze de *Anlık-Etkili Görüntü* (Impulse Image) kavramını tanımlayabilmek için yazın sanatından yararlanmaktadır. Çünkü Deleuze göre *Anlık-Etkili Görüntü* (impulse image) Zola ve Stephen Crane'nin romanlarında görülen şey, duygusuz ve anlaşılmasız bir dünyadaki naturalist bir oluşumdur.

Natüralizmin detaylarını, tıpkı Empedokles'in dört unsuru gibi, dört unsur belirlemiştir. Bunlar; yaşadığımız çevre, bu çevreden türetilen çevreler, yaşadığı çevrede kişinin dürtüleriyle sergilediği davranış ve bunların görüntüleri, türetilen çevrede kişinin geliştirdiği aksi davranışlar. Burada türetilen çevreden kasıt yazarın hikâyesinin geçtiği evren olarak tanımlanabilir. Sinema için de aynı tanımlar yapıldığında türetilen çevre yönetmenin perdeye yansıttığı çevre tanımlanmaktadır. Doğal çevreye göre, türetilmiş çevredeki olumsuz ve ters davranışlar sinemada *Anlık-Etkili Görüntü* (impulse image) kavramını oluşturmaktadır. Bir başka deyişle *Anlık-Etkili Görüntü*'nün olumsuz bir yanı vardır, tıpkı Empedokles'in nefreti gibi (Deleuz, 1986: s.123- 140).

Sinema sanatı da diğer sanatlar gibi insanın kendisini, yaşadığı çevresini yorumlama biçimidir. Hayatın içinde iyi yanların olduğu gibi kötü yanlarının da olduğu düşünülecek olursa sinemada bunun sunumu da o kadar doğal olacaktır. *Anlık-Etkili Görüntü* bize insanın bu sapkın yönlerinin gösterilmesinde yardımcı olmaktadır.

Deleuze görüntü kavramını Stroheim, Bunuel ve Losey'in filmlerinde analiz ederken Philip Turetzky bu kavramı günümüzün çağdaş yönetmenlerinden olan David Cronenberg'in *Ölüm İkizleri* (Dead Ringers) filminde analiz etmeye çalışmıştır. Daha sonra da bu kavramı televizyon görüntüsüyle özdeşleştirerek televizyon görüntüsünün anlamına yeni bir boyut getirmiştir.

Turetzky'e göre televizyon ideolojik anlamda güç teknolojisinin bir ürünü ve egemen ideolojinin bir unsurudur. Televizyon, görüntü ve aynı zaman ve mekânda düzenlenmiş gibi olan nesnel formlar üretir. Bu üretilen formlar da egemen ideolojiye hizmet etmektedir. Bir başka deyişle bu formlar izleyiciyi egemen ideoloji çerçevesinde davranışlar geliştirmesini sağlamaktadır (Turetzky, 1993: s. 104).

Televizyondaki görüntü sinemadaki görüntüden farklı bir biçimde oluşturulmaktadır. Başlangıçta her ikisinin de oluşumunda ışığın kullanımı görülmektedir. Buradaki farklılık bu ortak unsurun kullanım şeklindedir. Sinemada görüntü elde edebilmek için kameranın çerçevelediği mekânın aydınlatılması gerekmektedir. Bunun için de ışığa ihtiyaç duyulmaktadır. Oysaki televizyondaki görüntünün kendisi ışıktan oluşmaktadır. Televizyonda oluşturulan görüntü elektronik bir görüntüdür. Elektronik görüntüyü oluşturan bu ışığa *iç ışık* denilmektedir (Kılıç, 1994: s.39). Televizyonda elektronik olarak elde edilebilen görüntü, iç ışığın değerlerinin değiştirilebilmesi olanağını sağlamaktadır. Kılıç bu olanağı *Görüntü Estetiği* adlı kitabında dile getirmiştir:

Ekrandaki ışığın değerini azaltarak ve çoğaltarak görüntünün ışıklı ve karanlık yerleri, gölgelerin ışıklı alanlara geçişlerindeki tonlama ve kontrastlık elektronik olarak düzenlenir. Hangi biçimde yapılsa yapılsın, elektronik görüntüde iç ışığın yönlendirilmesi kameranın önündeki nesnenin fiziksel yapısını değiştirmektedir. Yeni bir nesne ortaya çıkarmaktır. Dış ışık,

nesnenin boyutunu yönlendirir. İç ışık ise nesneyi bütünüyle yapısal olarak değiştirir. Yeni bir nesne yaratır. Bu yönüyle de her nesne, her kayıt edilmiş görüntü, elektronik görüntü için yeniden üretilecek bir malzemedir.

Görüntü üzerinde değişiklikler meydana getirebilme olanağı televizyonda istenilen doğrultuda bir dünya yaratılmasına olanak sağlamaktadır. Genellikle de bu dünya, bu gücü elinde bulunduranın isteği doğrultusunda oluşmaktadır. Bir başka deyişle çarpıtılmış bir dünya televizyonla izleyicilere sunulmaktadır. Bu konuda araştırmalar yapan George Gerbner ve ekibi Amerikan televizyonlarında yayınlanan dramaları incelemiş ve bu dramalarda yaratılan gerçekliğin gerçek dünyayı çok çarpıtılmış bir biçimde yansıttığını öne sürmüşler ve televizyon dünyası ile izleyiciler arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Buna göre, televizyon izleme yoğunluğu, sıklığı arttıkça izleyicilerin gerçek dünya hakkındaki bilgileri de o denli yanıltıcı ve çarpık olacaktır. İnsanların gerçek dünyaya ilişkin bilgilerini televizyondan edinme düzeyiyle, toplumsal gerçekliği algılamalarındaki çarpıklık arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır (Mutlu, 1991: s. 80).

Turetzky televizyondaki görüntüden etkilenmenin olumsuz olacağını öne sürmektedir. Çünkü televizyondaki görüntü Anlık-Etkili görüntülerden oluşmaktadır. Ayrıca televizyonda tıpkı sinemada olduğu gibi Empedokles'in dört unsurunu içinde barındırmaktadır. Bunlar tek tek açıklanacak olursa; birinci olarak yayınlanan programlar gelmektedir. Televizyonda haber, eğlence, tartışma, drama ve reklâm gibi birçok farklı tarzda programlar yayımlanmaktadır. Bu programlar tarz ve içerik olarak farklılıklar gösterebilir de etki bakımından eşittirler çünkü televizyonu elinde bulunduran güç tarafından aynı iletiyle kodlanmışlardır. Örneğin Neil Postman bu iletiyi eğlence olarak tanımlamıştır. Çünkü televizyon bir şekilde toplumun afyonu olarak görülmektedir. Bu yüzden izleyici için her program eğlenceli olmak zorundadır. Günümüzde en kanlı bir haber bile haber programlarında izleyicinin bu eğlence duygusuna hizmet edecek şekillerde sunulmaktadır (Postman, 1994: s. 111-125). Bu yüzden Empedokles'in olumsuz unsurlarından biri olarak görülebilir.

Bir diğer unsur görüntüdür. Bu görüntünün teknolojik olarak bize sundukları göz önünde bulundurulduğunda istediği şekli izleyiciye tam aksini gösterebilme gücüne sahiptir. Bu da genellikle olumsuz yönde kullanılmaktadır. Bu görüntünün bu kadar etkili olmasındaki nedenlerinden birini sadece içeriği oluşturmamaktadır. Konunun bir de psikolojik algılama yönü vardır. Çünkü televizyondaki görüntü bir ışık kümesinden oluşmaktadır. Televizyon seyreden birisi bu ışığa maruz kalıyor demektir. Bu ışığın şiddeti, rengi, kontrastı görüntüden görüntüye değişmekte ve bu da insanda bir nevi hipnotik etki yaratmaktadır.

Televizyondaki Empedokles'in üçüncü unsuru izleyicidir. Çünkü sonuçta televizyondaki Anlık-Etkili Görüntü'ye maruz kalan bunu izleyen kişidir. Uzun süreler televizyon seyreden kişilerin düşünsel aktiviteleri televizyonla bir özdeşlik kurarlar. Bu tip kişiler fikir üretmez hale gelmişlerdir. Çünkü onlar için düşünen ve fikir beyan eden bir başkası vardır bu da televizyondur. Fakat asıl tehlikeli olan

kişinin kendisinin bunun farkında olmaması ve televizyondan aldıklarının kendi fikirleri olduğu düşüncesine kapılmalarıdır (Turetsky, 1993, s.115).

Son unsur televizyonun kendisidir. Yukarıda saydığımız üç unsur televizyon denen aygıtın içinde yeni bir sentez geçirerek yeni bir vücut kazanmıştır. Bu yeni birey televizyondaki görüntülerle kodlanarak yeni bir hayata başlamıştır. Televizyon giderek George Orwell'ın 1984 romanındaki *Big Brother* kimliğine bürünmüştür. Bu kimliğin arkasında da onu kontrol eden ideoloji vardır. Bu ideoloji toplumdaki topluma değişiklik göstermektedir. Althouser'in deyimiyle bu ideolojik aygıt kendi çıkarlarını ön planda tutmakta ve bireyi yaşadığı çevreye yabancılaştırmaktadır.

Günümüz insanı için televizyon elektronik olarak görüntü verebilen bir kutunun dışında insanı her bakımdan yönlendiren bir araç konumundadır. Televizyonu artık evlerimizden, odalarımızdan kısaca söyleyecek olursak mahremiyetimizden ayıramayacağımız kesindir. Diğer bir deyişle televizyon bireyleri etkilemekte, onlarda tutum ve davranış farklılıklarına neden olmakta ve bunun sunucunda da toplum etkilenmektedir. Bu etkinin nasıl olacağı sorusuna yanıtı televizyon denen aracı elinde tutan düşünce vermektedir.

Televizyonda bu etkinin bu kadar kolay bir şekilde olmasının nedeni de televizyondaki görüntüden kaynaklanmaktadır. Bunun teknolojik ve psikolojik nedenleri vardır. Fakat gerçek olan televizyonun yarattığı etkinin gücünü nereden aldığı sorusunun bir tek cevabı vardır. Oda Anlık-Etkili Görüntüdür.

KAYNAKÇA

Ana Britanica (1986). İstanbul: Ana Yayıncılık AŞ.

Deleuz, Gilles (1986). *Cinema I: The Movement Image*. Minnesota: University of Minnesota Press.

Kılıç, Levend (1994). *Görüntü Estetiği*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Mutlu, Erol (1991). *Televizyonu Anlamak*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Postman, Neil. (1994). *Televizyon: Öldüren Eğlence*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Turetzky, Philip (1993). "Televisual Bodies: Television and The Impulse Image", içinde: Christopher Sharrett (Ed.), *Crises Cinema: The Apocalyptic Idea in Postmodern Narrative Film*. Washington: Maissonneuve Press.